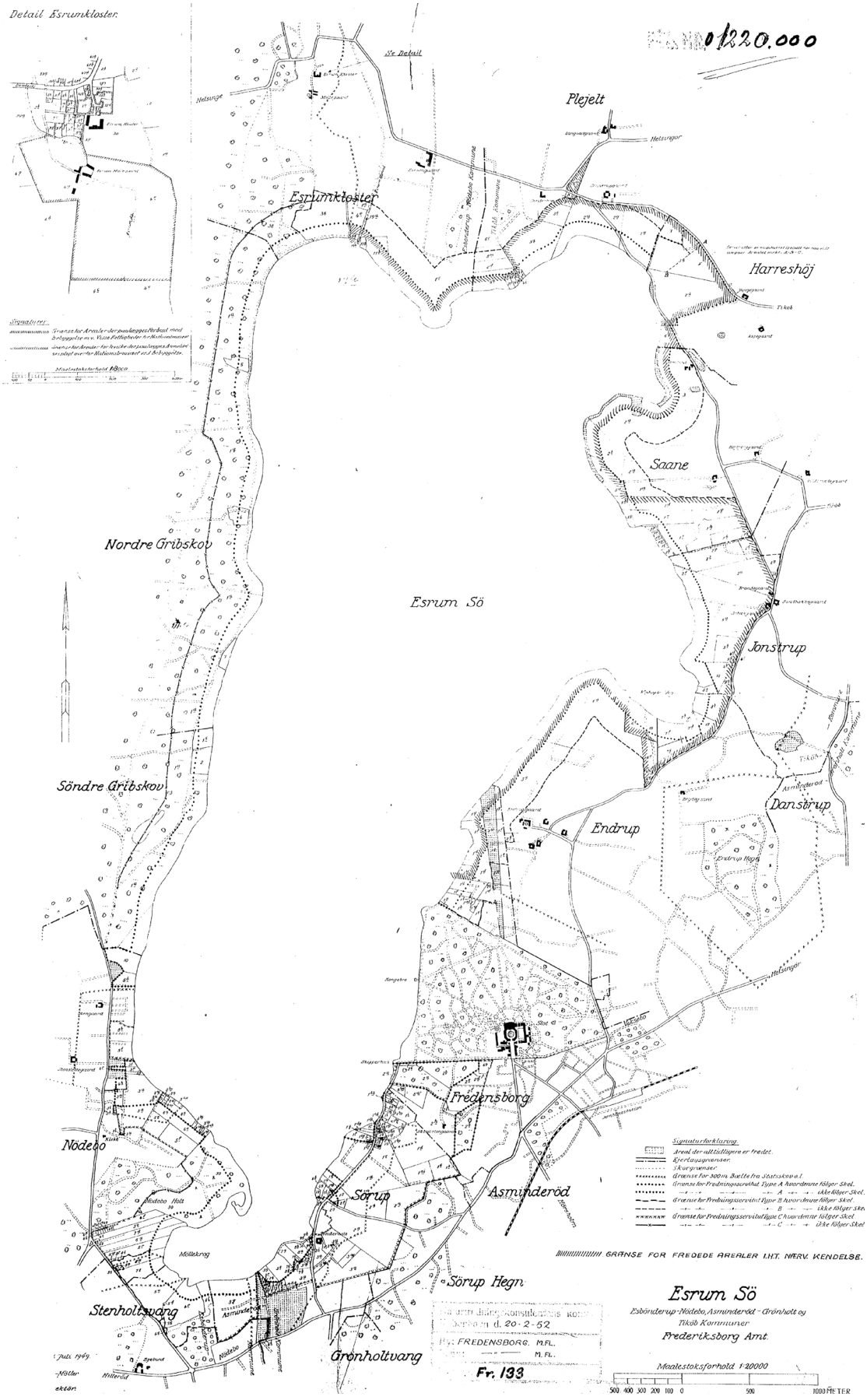
FREDENSBORG SØPARK

DEN GRØNNE VISION 2015

schul Landskabsarkitekter

Kort over fredningen af Esrum søs omgivelser fra 1952. Kortet viser ligeledes den beskyttelseslinje, der markerer udsigtsfredningen fra slottet fra 1936.

OMRÅDEBESKRIVELSE

Fredensborg Søpark er et smukt beliggende, tidligere landbrugsområde, grænsende op til Fredensborg Slot. Her er vidstrakte græsarealer, enge, moser, småsøer, levende hegn, skove og ikke mindst meget en fin udsigt over Esrum sø. I dag er området delt op i Byzone, dækkende de bygningsnære områder med parkpræg og Landzone, der overvejende har naturpræg og omfatte de resterende arealer.

Området rummer desuden naturtyper, der er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3:

"Naturbeskyttelseslovens § 3 omfatter søer og vandløb samt heder, moser og lignende, strandenge og strandsumpe samt ferske enge og biologiske overdrev. Der må ikke foretages ændringer i tilstanden af de beskyttede naturtyper. Beskyttelsesordningen er ikke til hinder for, at arealernes hidtidige benyttelse fortsættes.

Størrelsesgrænserne for de beskyttede naturtyper er fastsat til en fælles mindstegrænse på 2500 m2 i sammenhængende areal for alle de beskyttede naturtyper bortset fra søer, hvor størrelsesgrænsen er 100 m2."

Naturbeskyttelseslovens § 16 gælder ligeledes:

"Der må ikke placeres bebyggelse, campingvogne og lignende eller foretages beplantning eller ændringer i terrænet inden for en afstand af 150 m fra søer med en vandflade på mindst 3 ha og de vandløb, der er registreret med en beskyttelseslinje i henhold til den tidligere lovgivning."

Området sten- og jorddiger er beskyttede af Museumslovens § 29a
Desuden er strækningen langs Esrum sø omfattet af Fredningen af Esrum Søs omgivelser af 1952, der ligeledes viser den beskyttelseslinje, der markerer udsigtsfredningen fra slottet, 1936. Se kort på modsat side.

Indholdet, såvel områdebeskrivelsen som naturplejeplanen er afstemt med Fredensborg kommune og de muligheder og begrænsninger, beskyttelseslovgivningen giver. Plejeforanstaltninger, der kræver tilladelse fra kommunen eller andre myndigheder er angivet under de forskellige afsnit.

Områdebeskrivelsen er bygget på en fysisk gennemgang af området, sammenholdt med det af Grundejerforeningen udleverede tidligere materiale.

Naturplejeplanen er delt op i to dele:

Første del rummer en beskrivelse af områdets tilstand, som den er i dag. Herunder henvisning til de love og forordninger, der er gældende for området. Dernæst en beskrivelse af den foreslåede karakter og de indgreb, der måtte være nødvendige for at opnå denne karakter, inklusive forslag til plantevalg.

Anden del rummer en mere specifik plejeplan med beskrivelse og anbefaling af de nødvendige tiltag, der er nødvendige for at opnå den foreslåede karakter.

Rapporten er illustreret med fotos, der dels illustrerer den nuværende karakter, dels den foreslåede. Desuden kortmateriale, der viser, hvor de forskellige plejetiltag foreslås anvendt.

Gennemgangen af Fredensborg Søpark er først og fremmest bygget op over områdekategoriseringerne i standarden "Kvalitetsbeskrivelse for drift af grønne områder" fra Forskningscentret for skov & landskab og hvorfra citaterne og definitionerne stammer. De samme elementer og termer optræder i naturplejeplanen. Der henvises til tilhørende tegningsmateriale.

ELEMENTER

- Græs
  - *Græsflader*
  - *Enge*
- Buske
- Levende hegn
- Træer
  - *Lund*
  - *Skov*
- Vand
- Stendiger

Brugsplæne

GRÆS

De store åbne græsarealer i byzonedelen af Fredensborg Søpark fremstår overvejende som almindelige plæner med en begrænset mængde aggressivt ukrudt. De nuværende plænearealer er meget store og kan med fordel gives et mere varieret naturindhold og udtryk. De mest bygningsnære områder vil dog stadig skulle bevare det nuværende præg og vedligeholdes som Brugsplæne.

De større græsflader imellem bebyggelserne kan fremover udvikles til mere blomsterrige områder. Mindre flader kan udvikles til sæsonmarkeringer, der kan lade sig etablere uden at det efterfølgende indebærer øgede driftsudgifter. Se kort. Det vil selvfølgelig medføre et anlægsprojekt, der kan omfatte fræsning af mindre græsområder og efterfølgende udsæd af frøblandinger eller afskrælning af græstørv, udlægning af løg og efterfølgende tilbagelægning af tørv, men vil bortset fra dette kunne vedligeholdelses inden for den normale drift.

"En brugsplæne anvendes primært til ophold, leg og boldspil. Brugsplænen findes i haver, parker, bolig- og erhvervsområder og på vejanlæg. Brugen er afhængig af græssets tæthed og overflades jævnhed. Plejen sigter mod at opnå en sammenhængende græsflade"

Græsflader

Der er desuden græsstier, der forbinder de forskellige områder i byzonen og mere ekstensive arealer i landzonen, både med og uden afgræsning. Stigræsset er mere naturpræget i karakteren og gør det muligt for både beboere og gæster til området at færdes i hele området.
Stigræsset bliver i dag ikke slået tilstrækkeligt langt ind til vegetationsgrænsen. Der sker derfor en løbende fremkomst af selvsået opvækst af træer og udløbere af hindbær mm., der giver bevoksningsgrænserne en lidt grov karakter. En fremtidig slåning af de inderste 2-3 m. mellem selve stien og grænsen ind til skov/levende hegn/lund 1 gang årligt og slåning af stien 8-9 gange årligt vil begrænse tilgroningen. Stigræs behandles som Græsflader.

Planteforslag til videreudvikling af græsflader i byzone

Cardamine pratensis, engkarse udsås, gerne som vintersåning. Planten er hjemmehørende og spiselig.

- *Scilla sibirica, russisk skilla*
- *Chionodoxa luciliae, snepryd*
- *Muscari latifolium, bredbladet perlehyacint*
- *Crocus tommasinianus, botanisk krokus*

Løgene udlægges i august-september efter afskrælning af græstørv. Alle tre forårsløg er tidlige og egnede til forvildning gennem selvsåning og udløbere.

"Græsflader anvendes på arealer med ringe slid, hvor man ønsker et ensartet udtryk med en lille plejeindsats. Græsflader findes ved veje om p-pladser, i erhvervsområder, på institutioner og i det åbne land".

Eng med Cardamine pratensis

Cardamine pratensis

Løgplæne fra Frederiksberg Have

Gyldenris vinter

Enge

"Engen anvendes til græsning eller høslet. Den lave vegetation gør fremkommeligheden god. En eng er en kulturbetinget naturtype, som er opstået i lysåbne kærsamfund eller ved fældning af sumpskove med efterfølgende høslet eller græsning. Vegetationen består af lysåbne græs- og urtesamfund, som karakteriseres af et højt antal lavtvoksende, lyskrævende arter og af en høj jordbundsfugtighed. Plejen sigter mod at opretholde det lysåbne plantesamfund. Eng er omfattet af Naturbeskyttelsesloven."

Fredensborg Søparks to engområder i landzonen er ret forskellige i karakteren. Slotsengen rummer en stor bestand af invasive gyldenris og bør derfor behandles med henblik på at reducere spredningen af disse ved en slåning ved starten af blomstringen, men inden de sætter frø - på det tidspunkt hvor gyldenrisen svækkes mest. Det afslåede materiale skal fjernes. En efterfølgende slåning sidst på sommeren vil yderligere svække planten. Dernæst kan der overvejes om engen fremover holdes gennem årlig slåning eller skal overgå til afgræsning.

I tilfælde af en fortsat vedligeholdelse gennem slåning, vil engens vegetation kunne suppleres gennem stedvis fræsning og efterfølgende vintersåning af nogle af følgende hjemmehørende arter, der tåler årlig klipning:

Frøblanding til enge

- *Ajuga reptans, krybende læbeløs*
- *Aquilegia vulgaris, akeleje*
- *Campanula latifolia, bredbladet klokke*
- *Cardamine pratensis, engkarse*
- *Filipendula ulmaria, mjødurt*
- *Geranium pratense, engstorkenæb*
- *Geum rivale, engnellikerod*
- *Lychnis flos-cuculi, trævlekrone*
- *Lythrum salicaria, kattehale*
- *Silene dioica, dagpragtstjerne*
- *Succisa pratensis, djævelsbid*

De fritstående træer og trægrupper på Slotsengen bevares.

Rhinanthus sp., skjaller

Søengen

Søengen virker umiddelbart – hvor det dog ikke har været muligt at observere engen en hel sæson igennem - som om den botanisk set er mere velfungerende. Ønsker man yderligere at forfordele de tokimbladede urter og blomster i forhold til græsserne, vil dette kunne ske gennem eventuel indsåning af planter, der er halvsnyltere på græs. Rhinanthus minor/Rhinanthus major, liden og stor skjaller, er hjemmehørende enårige halvsnyltere, der igennem deres svækkelse af græsset vil kunne medvirke til en større grad af biodiversitet og frodigere blomstervækst fremover. Dette kan gøres gennem en fræsning af begrænsede, udvalgte områder i efteråret og en efterfølgende vinterudsæd af skjallerfrø.
Søengen fremstår med enggræs og spredt bevoksning af enkeltstående buske, småkrat og overvejende selvsåede, løvfældende træer, bl.a. stilkeg, vortebirk, slåen, engriflet hvidtjørn, seljepil, æble og fuglekirsebær. Skråningen indgår i den del af parkområderne, som både omfattes af de fredede udsigtslinjer fra slottet og de ønskede udsigtslinjer fra Fredensborg Søpark. Derfor bør de fremstå med begrænset og gennemgående lav bevoksning af buskkarakter. Tætstående højere træer som fuglekirsebær og vortebirk inden for udsigtskilen bør ryddes, mens den lavere, buskagtige vegetation fastholdes. Supplerende indplantning af hjemmehørende planter fra listen over "Busketplanter" kan finde sted. Bevoksningen bør dog aldrig komme til at rage mere end 1-1,5 m op over overkanten af skrænten.

Lythrum salicaria, kattehale

Filipendula ulmaria, mjødjurt

Cornus sericea, gulgrenet kornel

BUSKE

Arealtypen Buske i Kvalitetsbeskrivelsen omfatter underopdelingen Busket:

"Busketter danner og adskiller rum samt afgrænser arealer. Busketter kan dække store arealer. De findes i parker, bolig- og erhvervsområder, på kirkegårde samt langs veje. Buskettet er som oftest sammensat af flere arter. Helhedsvirkning, frodighed og rig blomstring er udgangspunktet for plejen."

Busketkarakteren i Fredensborg Søparks byzone er meget forskelligartet og rummer både monokulturelle plantninger med deciderede, ikke-danske haveplanter som fx Potentilla fruticosa (buskpotentiller), ikke-hjemmehørende, men dog naturligt udseende vilde roser som Rosa carolina (carolinaroser) og planter som Cornus sericea (pilekornel). Desuden mere naturprægede områder i landzone – overvejende opstående gennem selvsåning.

Byzone, omkring bebyggelsen

En del steder lever de enkelte parcellers afgræsning mod offentlige arealer ikke op til Lokalplanens § 10, stk. 1, hvori det beskrives, at *"Der kun må være levende hegn mod boligvej, parkarealer og nabogrund."* Der specificeres dog ikke nærmere i teksten, af hvilken karakter dette levende hegn skal være. Generelt bør større monokulturelle plantninger – bortset fra egentlige hække – dog undgås. Dels fordi karakteren er mere plejekrævende, hvis den skal fremtræde velfungerende. Dels fordi den giver dårligere vilkår for biodiversiteten.

Bar skråning

I Lokalplanens § 11, stk. 2 beskrives dels at *"Beplantningen i området skal tilpasses de omkransende arealer: Søen mod vest, landbrugsarealerne mod nord, Slotsparken mod syd og villakvarteret mod øst". Senere i samme paragraf – formodentlig stk. 3 beskrives at "Beplantning i de fælles naturarealer skal bestå af hjemmehørende arter beplantninger (?) og vedligeholdelse af allerede eksisterende beplantning."*

I bilag 7 beskrives Robinia pseudoacacia (der stammer fra USA) som værende godkendt til brug "nær husgavle". Det tolkes her som at det er muligt inden for byzonen at afvige fra kravet om kun at plante hjemmehørende arter. Desuden har udenlandske undersøgelser (se litteraturlisten) dokumenteret, at det i lige så høj grad er plantens egenskaber som dens dåbsattest, der er afgørende for dens funktion i forhold til dyrelivet. Det bør derfor være muligt - af hensyn til beboerne - at vælge planter til bygningsnære busketter, der i lige så høj grad vælges for deres æstetiske som deres biologiske egenskaber. Planter som får en passende højde, ikke kræver unødig beskæring og som samtidig kan byde på såvel blomstring, frugtsætning som høstfarver. Buskettet plantes som 3-rækket i forbandt, med 0,75 m mellem rækkerne og 1 m mellem planterne i rækkerne. Se tegning over et modul, svarende til 10 m. Herfra gentages modulet det fornødne antal gange.

Busketkarakteren kan anvendes til at tilvejebringe en mere samlende karakter, i særdeleshed ud mod den fredede udsigtslinje fra slottet (se kort) samt skråninger ud mod offentlige stier og veje.
Busketkanten kan om nødvendigt placeres med en klippet sti som afstandsgiver og adgangsmulighed ind til private hække og beplantninger, hvor det skønnes nødvendigt. Stierne vil muliggøre færdsel, plukning af bær og forhindrer desuden selvsået opvækst eller rodskud i at brede sig. Stierne klippes som Græsflader, se beskrivelsen af disse.

Nye busketter

- *Arónia prunifolia 'Viking', surbær*
- *Ligústrum vulgáre 'Lodense', liguster*
- *Lonícera xylósteum 'Clavey´s Dwarf', dunet gedeblad*
- *Cornus sericea 'Fire Dance', pilekornel*
- *Ríbes alpínum, fjeldribs*
- *Rósa carolína 'Indabes', carolinarose*
- *Vibúrnum ópulus 'Compactum', kvalkved*

Aronia melanocarpa

Ribes alpinum

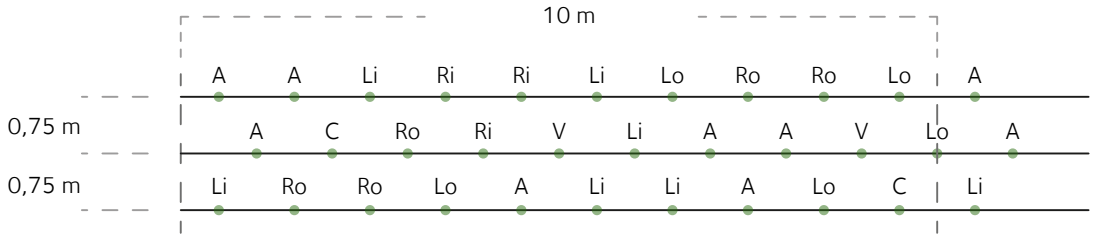

Lonicera xylosteum

Viburnum opulus 'Compactum'

Modul busket

A = Aronia	*7 stk*
C = Cornus	*2 stk*
Li = Ligustrum	*6 stk*
Lo = Lonicera	*5 stk*
Ri = Ribes	*3 stk*
Ro = Rosa	*5 stk*
V = Viburnum	*2 stk*
I alt	*= 30 stk*

Hvidtjørnshegn

LEVENDE HEGN

Arealtypen Hække og hegn i Kvalitetsbeskrivelsen omfatter underopdelingen Hegn, her kaldt Levende hegn:

"Hegn giver læ og afgrænser rum ved hjælp af en stor variation af træer og buske, der samtidig bidrager med frodighed, blomster og frugter. Hegn findes i parker, bolig- og erhvervsområder, på kirkegårde, langs veje samt i det åbne land. Hegn er plantet i en eller flere rækker og lag, der sikrer lægivning og tæthed. De enkelte arter er underordnet helheden. Plejen sker af hensyn til helheden og bygger primært på udtynding."

Søparkens levende hegn i landzone skal løbende udvikles til at rumme et rigt varieret plante- og dyreliv, samtidig med at de skal bevares som ledelinjer for områdets flagermus. Det gælder i særdeleshed hegnet mellem Dronningens Kovang 3 og Søparken.

Hegnet ind til Endrupgård er meget tyndt og uskønt i karakteren, især set fra grønningen. Det består overvejende af hjemmehørende arter som Prunus avium (fuglekirsebær), Crataegus monogyna (engriflet hvidtjørn), Quercus robur (stilkeg), Fagus sylvatica (bøg), Corylus avellana (hassel), Sorbus aucuparia (røn), Rose canina (hunderose), Fraxinus excelsior (ask), Ulmus glabra (skovelm), Rubus plicatus (brombær) og Taxus baccata (taks), samt indførte arter som Sambucus nigra (hyld), Prunus cerasifera (mirabel) og Acer pseudoplatanus (ahorn/ær).
Hegnet er upasset og bærer præg af en voldsom, men for sen udtynding i forhold til at give hegnet en harmonisk vækst. Der har ligeledes fundet en kraftig nød-nedskæring sted for at overholde fredningsbestemmelsen vedr. slottets udsigtslinje (se tegning), idet mange af de indgåede træer har en alt for stor sluthøjde i forhold til disse bestemmelser. Det vil – efter aftale med Endrupgård - være nødvendigt fremover at satse på en udskiftning af de højere træarter med henblik på at erstatte dem med lavere hjemmehørende (mærket DK)

Det hullede hegn mod Endrupgård

arter for at undgå unødvendige, tilbagevendende vedligeholdelsesudgifter til skæmmende nedskæringer.
De fremtidige træer/buske bør have en sluthøjde, svarende til den godkendte højde på den nuværende, nedskårne del af hegnet. For at sikre en god biodiversitet og årstidsvariation, bør indplantningen ske sektionsvis med blomstrende og bærbærende buske og træer, så hegnet vil give mulighed for fouragering både for dyr og mennesker. Enkelte større og velformede eksisterende træer kan bevares, hvis de står uden for udsigtslinjen. Af de eksisterende bevares hvidtjørn, hassel, røn, hunderose, brombær, hyld, taks og mirabel og suppleres med et udvalg af planter fra nedenstående liste.

Yderligere løber den offentlige adgangsvej til fra Maglegårdsvej og til Søengen og Esrum Sø langs hegnet. Derfor er det ligeledes vigtigt at sikre adgangen - dels gennem en styring af hegnets vækst og dels gennem hensigtsmæssig placering af stien langs hegnet.

For at styrke naturpræget og undgå for kraftig opvækst af nælder m.m. i forbindelse med etableringen/tyndingen af de levende hegn kan der et par år efter etableringen af træer og buske yderligere indsås/indplantes et udvalg af hjemmehørende urter, alt efter, hvad der allerede optræder på stedet.

Planteliste til hegn mod Endrupgård, hjemmehørende buske og mindre træer

- *Córnus sanguínea, rød kornel*
- *Cratáegus laevigata, hvidtjørn*
- *Cratáegus monogyna, engriflet hvidtjørn*
- *Euonymus europaeus, benved*
- *Ilex aquifolium, kristtorn*
- *Málus sylvéstris, vildæble*
- *Pinus sylvestris, skovfyr (uden for*
- *udsigtslinjen)*
- *Prúnus spinósa, slåen*
- *Rhamnus cathartica, vrietorn*
- *Ribes rubrum, ribs*
- *Rósa rubiginósa, æblerose*
- *Vibúrnum ópulus, kvalkved*

Den nye hegnskarakter kan – efter kontakt til Fredensborg Forsyning - desuden anvendes til at camouflere den kommunale pumpestations grønne kasse. Der er tinglyst en 15 m bræmme rundt om pumpestationen, som selvfølgelig skal respekteres, men som også vil give mulighed for at stien fremover kommer til at løbe med let bølget linjeføring og derved minde mere i karakter om de øvrige stiforløb på området.

Prunus spinosa

Malus sylvestris

Crataegus laevigata

Euonymus europaea, høstfarve

Randplantningen mod Esrum sø fungerer ligeledes som et "levende hegn". Også dette er lidt problematisk i karakteren. "Hegnet" ved Esrum Sø er omfattet af Fredningen af Esrum Søs omgivelser. Det står specifikt i fredningens bestemmelser, at den særegne bevoksning langs med Esrum Sø skal bevares. Udtynding af beplantningen ved Esrum Sø vil derfor kræve dispensation fra Nordsjællands fredningsnævn. Der gives sædvanligvis ikke tilladelse til at udtynde i hegnet.

Søfredningen beskriver at:
"Vegetationen langs søbredden og på skrænterne langs søen bør så vidt muligt skånes". Det betyder "... at rydning af træer, opdyrkning, anlæg af stier, bådebroer, trapper eller andre faste indretninger kræver fredningsnævnets tilladelse".

En fredning forhindrer desværre ikke, at en beplantning udvikler sig. I dag står hegnet som en uklar mellemting mellem frikronede, men selvsåede, trykkede træer og et meget højt, men åbent levende hegn.
De indgående arter er i høj grad de samme som i hegnet ind til Endrupgård, altså hjemmehørende Prunus avium (fuglekirsebær), Crataegus monogyna (engriflet hvidtjørn), Quercus robur (stilkeg), Fagus sylvatica (bøg), Fraxinus excelsior (ask) og Ulmus glabra (skovelm). Desuden Alnus glutinosa (rødel), Euonymus europaeus (benved) samt arter af Salix (pil). Også her optræder selvsående indførte arter som Acer pseudoplatanus (ahorn/ær). Askene og elmene er desuden syge.

Der bør snarest tages kontakt til Fredningsnævnet for Nordsjælland med henblik på en afklaring af dels af grænsen mellem den fredede skrændtbevoksning og bevoksningen på toppen af skrænten og dels ønskerne til/mulighederne for en fremtidig pleje.
Idet det her forudsættes, at det er muligt at foretage egentlig pleje af randplantningen øverst på skrænten, tilrådes det at man igennem plejen arbejder hen imod en mere højstammet og lysåben karakter ovenfor skråningen gennem bevaring af de høje, ældre træer. Derved skabes der mulighed for udsigt til søen under trækronerne. Efter aftale med fredningsmyndighederne kan hegnene gennemgås med henblik på tynding af for tætstående træer og buske, således at der skabes mulighed for en bedre kroneudvikling af de tilbageblivende. Der satses på selvforyngelse, men kan suppleres med den variation indplantning af enkelte hjemmehørende skovfyr kan give.

Hegnet ind til Øbloms ejendom foreslås anlagt som et nyt levende hegn til afløsning af den nuværende dobbeltrække af lidt stedsfremmede blågraner. Der er stadig brug for en afskærmning ind mod ejendommen. Da de nuværende hegn er beliggende inde på Fredensborg Søparks jorder, er det muligt at anlægge et nyt levende hegn, inden der skrides til fældning af det eksisterende. Hegnet kan anlægges som et 3-5rækket hegn.

Sædvanligvis er et levende hegn eller læhegn plantet i en, to eller tre rækker. På udsatte steder kan hegnene dog være op til syv rækker brede. Afstanden mellem rækkerne og planterne er normalt 1,25 -1,5 m.

Her kan bruges en del af det samme plantemateriale, som nævnt i forbindelse med hegnet ind mod Endrupgårds marker. Blot vil det her være nærliggende at supplere de lavere buske med lidt højere træer, således at afskærmningen stadig sikres. Det vil ligeledes være nærliggende at indføje et større antal hjemmehørende stedsegrønne, der også kan lukke af for indkik til bygningerne i vinterhalvåret.

Karakteren Levende hegn kan desuden udnyttes andre steder som afgrænsninger langs Søparkens grænser langs den nordlige side af Dronningens Kovang som styrkelse af den eksisterende, lidt tynde afskærmning ind mod villakvarteret og den meget bare parkeringsplads for enden af Kovangen.

Planteliste for hegn mod Øblom

- *Acer campestre, navr*
- *Córnus sanguínea, rød kornel*
- *Corylus avellåna, hassel*
- *Cratáegus laevigata, hvidtjørn*
- *Euonymus europaeus, benved*
- *Ilex aquifolium, kristtorn*
- *Málus sylvéstris, vildæble*
- *Pinus sylvestris, skovfyr*
- *Prúnus spinósa, slåen*
- *Quercus robur, stilkeg*
- *Rósa rubiginósa, æblerose*
- *Sórbus aucupária, røn*
- *Taxus baccata, taks*
- *Vibúrnum ópulus, kvalkved*

Anthricus sylvestris

Dryopteris filix-mas

Taxus baccata

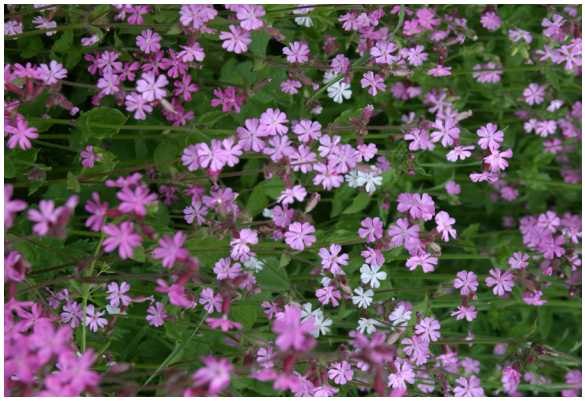
Quercus robur

Hjemmehørende urter til levende hegn

- *Allium scorodoprasum, skovløg*
- *Anthriscus sylvestris, vild kørvel*
- *Campanula trachelium, nældebladet klokke*
- *Dryopteris filix-mas, mangeløv*
- *Galium odoratum, skovmærke*
- *Geum rivale, engnellikerod*
- *Glechoma hederacea, korsknap*
- *Lamiastrum galeobdolon, guldnælde*
- *Luzula sylvatica, skovfrytle*
- *Matteuccia struthiopteris, strudsvinge*
- *Myosotis sylvestris, forglemmigej*
- *Oxalis acetosella, skovsyre*
- *Pulmonaria officinalis, lungeurt*
- *Silene dioica, dagpragtstjerne*
- *Stachys sylvatica, skovgaltetand*

Myosotis

Silene dioica

TRÆER

Arealtypen Træer i Kvalitetsbeskrivelsen omfatter underopdelingen Fritvoksende træer, Trægrupper, Lund og Skov.
Fritvoksende træer og trægrupper
Fredensborg Søpark rummer både fritvoksende træer og trægrupper, både i byzone og i landzone, langs stamvejene, på engene og på grønningerne.

"Fritvoksende træer er den mest almindelige måde at anvende træer på. De findes på kirkegårde, gader og pladser, i haver, parker, bolig- og erhvervsområder, det åbne land samt langs veje. Det fritvoksende træ har en krone, der udvikles uden konkurrence fra andre træer."

....

"Trægrupper er en helhed, hvor flere træer danner en regelmæssig krone. De findes på kirkegårde, gader og pladser, i haver, parker, bolig- og erhvervsområder, det åbne land samt langs veje. Trægruppen har en fælles krone, hvor de kan være tilfældigt eller regelmæssigt placeret i forholde til hinanden, og meget ofte er træerne i trægruppen opstammet. Træerne er ofte beskrevet med et mål på grund af deres betydning. Plejen er helt afhængig af målsætning, alder, placering, arten og stedet, hvor de vokser."

Da de enkelte haver til rækkehusene ikke er særlig store, kunne det være nærliggende at overveje en udvidelse af udvalget i de bygningsnære, større græsflader imellem bebyggelserne med andre typer af træer, der kunne øge oplevelserne for såvel stedets dyreliv, beboere som de besøgende i området. Her skal der lægges vægt på træernes sundhed, på deres betydning for dyrelivet og på deres vækstkarakter, således at de stadig falder ind i områdets naturprægede helhed.

Artsvalget på stedet er ikke særlig stort og består overvejende af hjemmehørende Prunus avium, fuglekirsebær og Acer platanoides, spidsløn. Derudover optræder som tidligere nævnt (ifølge Lokalplanen) den indførte art Robinia pseudoacacia, uægte akacie. Begge de to hjemmehørende arter hører til de kraftigt selvsående og akacien er på Naturstyrelsens liste over potentielle invasive arter. Der er derfor ikke tale om noget særligt righoldigt udvalg af hverken fritstående træer eller trægrupper. Hverken set med æstetiske eller biologiske øjne. Principielt skal der søges dispensation fra lokalplanen for at indplante nye træer, men da beplantninger ville skulle finde sted i de bygningsnære omgivelser – byzonen - og kun vil kunne medvirke positivt til livet i området – skønnes det nærliggende, at denne dispensation kan opnås.

Æbletræ, Sofiero

Både de fritvoksende træer og trægrupperne skal fremtræde med naturlig vokseform og må ikke kræve tilbagevendende beskæring.

Forslag til nye træer til fritvoksende træer og træ-grupper

- *Castanea sativa, ægte kastanje*
- *Juglans 'Grøndal', valnød*
- *Malus 'Belle de Boskoop', madæble*
- *Malus 'Bramley', sent madæble*
- *Malus 'Filppa', spiseæble*
- *Malus 'Discovery', tidligt spiseæble*
- *Malus 'Aroma', spiseæble*
- *Malus 'Ingrid Marie', sent spiseæble*
- *Prunus 'Jubilæum', blomme*
- *Prunus 'Italiensk Sveske', blomme*

Lund

Fredensborg Søpark rummer mindst et område, der klart falder inden for Kvalitetsbeskrivelsens termer: Birkelunden. Birkelundens område omfatter foruden selve højen også den del af Slotsengen som omkranser birkelunden og tillige arealet mellem birkelunden og det nord-syd gående stendige langs stien til slotshaven ved Røde Bom.

"En lund giver en rumlig oplevelse, såvel indefra som udefra. Indefra opleves lunden med lysninger og en underskov med træer og buske. Udefra opleves lunden som et afgrænsende og adskillende element. Lunden findes i parker, bolig- og erhvervsområder, langs veje og på kirkegårde. Lunden består af bestandtræer og underskov med forskellig arts- og aldersfordeling, hvor trækronerne varierer mellem at være fritvoksende og sammenvoksede. Plejen sker af hensyn til helheden og afhænger af målsætning, alder og voksested."

Birkelundens karakter fremtræder lidt mindre klart end ønskeligt. De lyskrævende birke er ved at blive fortrængt af andre, mere skyggende træarter som bøg og ahorn og det meste af området dækkes af selvsåede træer og brændenælder. Skovtypen kan med fordel udvikles i retning af en lysåben variant af Skovtype 41, Naturnær skovdrift, som er defineret som: "Birk på mosebund i større eller mindre flader med spredt indblanding af rødgran, skovfyr, rødel, tørst, røn og stilkeg." Da der ikke her er tale om noget særlig stort område vil det være nærliggende at begrænse udvalget af islætsarter til at omfatte:

Indplantning af nye arter i Birkelunden

- *Pinus sylvestris, skovfyr*
- *Sorbus aucuparia, røn*

Stierne langs Birkelunden behandles som Græsflader. Slåning af de inderste 2-3 m. mellem sti og vegetationsgrænsen til lunden som Eng 1-2 gange årligt vil forhindre tilgroning.
Skovbundsplanter kan desuden indplantes/sås, se Levende hegn.

Karakteren Lund kan desuden udvides til at omfatte det såkaldte Maglekrat ved grønningens udmunding i Endrupvej.

Pinus sylvestris

Sorbus aucuparia

Skov

Fredensborg Søpark rummer flere skovområder: Skoven ved den nuværende fårefold, skoven ved slotsengen og Æbleskoven. Dette er langt det største område – og det mest problematiske.

Æbleskoven er et 3,6 ha. stort løvskovsområde. Navnet er lidt misvisende, idet der ikke er tale om en skov med æbletræer, men et område, der tidligere har tilhørt en gård ved navn Æblegården. Skoven har været utilgængelig i store dele og præget af årtiers selvsåning, manglende udtynding og tilsyn. Den har desuden lidt under de sidste års voldsomme storme, resulterende i et meget stort stormfald, der har gjort adgangen til store dele af skoven yderst vanskelig. Som området er placeret i forhold til bebyggelsen, er det næppe særlig realistisk at inddrage det i beboernes daglige brug af udearealerne. Skoven vil efter en oprydning af vindfælder, kunne udvikles i lighed med de øvrige skovområder – altså vedligeholdes gennem en løbende udtynding foretaget af bebyggelsens skovmænd. Gerne efter udvisning af enten en professionel skovfoged, i samarbejde med Skovskolen eller lignende, således at der sikres en sund skovudvikling med henblik på fornuftig udtynding og bevaring af sunde bestandtræer. Ved udtynding skal man sikre sig at der ikke fjernes træer med hulheder og spættehuller, der kan fungerer som levesteder for flagermus, ugler og hulrugende fugle.

Naturleg

Alternativt - og muligvis sideløbende med - vil området kunne indrettes som en form for trænings-/legeskov med elementer til naturtræning og naturleg, bålplads mm. Man bør dog undgå egentlige, autoriserede redskaber, der på grund af den offentlige adgang til området vil udløse krav om tilsyn, sikkerhed mm. Der er mange eksempler på den slags naturleg i andre, tilsvarende skovområder.

Afgræsning

En anden mulig fremtidig udvikling for Æbleskoven kunne være at omdanne den til en græsningsskov.

Naturstyrelsen:
"Græsningsskov opstår, når et skovareal vedvarende afgræsses af husdyr eller skovens vildt. Skoven bliver mere åben, end man normalt kender den traditionelle løvskov. Græsningsskove rummer ofte bredkronede træer og tornede buske, og det øgede lysindfald gør skovtypen mere artsrig. Frem til starten af 1800-tallet var græsningsskov meget udbredt i Danmark. Men skovene var svundet kraftigt ind, og med indførelsen af fredskov i 1805 blev det forbudt at bringe dyrene til skovs, og der blev opsat hegn og diger for at holde dyrene ude. I dag er reglerne mere fleksible, fordi den biologiske og oplevelsesmæssige alsidighed prioriteres højt. Så nu kan man igen nyde det betagende syn af robuste kvæg, der græsser imellem spredte højstammede træer i de åbne græsningsskove."

Søparken har i forvejen gode erfaringer med afgræsning af åbne arealer med får. Afgræsning med kreaturer giver andre resultater og oplevelser end græsningen med får. Græsningsskove kan få store naturværdier, og græsning er et vigtigt redskab til sikring af biologisk mangfoldighed. Desuden har Fredensborg Slot udtalt interesse for at inddrage et lignende element i plejen af nogle af slottes områder. Dette vil øge muligheden og realismen i et sådan projekt, idet der muligvis kan etableres fælles viden og drift. Det kan ligeledes overvejes, om der lokalt kan etableres såkaldte "koklapperlaug", der har til formål både at drive naturpleje og producere godt kød til fælles brug. Der kan være tale om en del forskellige kvægracer, men nogle af de meste oplagte er Galloway og Welsh Black, der begge kan tåle at gå ude året rundt.

"Galloway er eminent til afgræsning af naturarealer på en skånsom måde og er meget publikumsvenlige - det betyder meget på offentlige arealer - de må gå ude året rundt uden tag, hvor der er naturligt læ. Racen er hårdfør, fordi den har dobbelt hårlag, der beskytter mod kulde og regn, og om sommeren mod insekter. De er robuste og kan producere kalve til en høj alder. De er nøjsomme og kan lave kvalitetskød på arealer, hvor andre racer ikke kan leve."

Citat fra Kødkvæg som naturplejere, Landbrugsinfo

"Welsh Black er pga. deres hårdføre og nøjsomme natur nøje udvalgt som den ideelle kvægrace til at græsse på området året rundt. Desuden er kvæget roligt og omgængeligt og derfor egnede til arealer, hvor skovens gæster ofte kommer forbi."

Citat fra hjemmesiden for Svanninge Bjerge

Der er intet juridisk til hinder for en sådan omlægning, men det skal afklares gennem kontakt til kommunens landbrugsmedarbejder. Der vil til gengæld være udgifter forbundet med fremførelse af vand og el og selvfølgelig til hegning. Til gengæld kan denne med fordel gøres mobil, så der vil være mulighed for at flytte afgræsningen rundt efter behov. Eventuelt kan Slotsengen ligeledes inddrages i et afgræsningsprojekt, ligesom skoven ved den nuværende fårefold kan samtænkes med dette.

En sådan mulighed for at rokere rundt på afgræsningsarealerne kunne også medvirke til at mindske problemerne med de nuværende lidt for spartanske afgræsningsmuligheder i fårefolden. Man ville derved kunne lette græsningstrykket på de enkelte områder ligesom man ved afgræsning med forskellige dyrearter også ville kunne mindske problemerne med såvel fødemangel som eventuelle sygdomsforekomster. Alternativt ville de nuværende får kunne afløses af mere robuste fåre- eller gederacer.

Storedam

VAND

Fredensborg Søpark rummer tre mindre søer – eller vandhuller, som er deres autoriserede navn iflg. Naturbeskyttelsesloven, idet deres overflade er mindre end 1. ha. Såvel Storedam som Lilledam er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, da deres areal er mere end 100 m2. Til arealet regnes såvel den åbne vandflade som søbredden, domineret af vand- og sumpplanter. Pytten opfylder ikke kriterierne for at være omfattet af naturbeskyttelsesloven, fordi der er tale om et temporært vandhul, der er sommerudtørrende.

"En sø har et permanent vandspejl og er naturligt eller kunstigt anlagt. Søen giver mulighed for plante- og dyreliv. Søen findes på kirkegårde, i parker og i det åbne land. Bredderne kan være naturlige eller med en form for kantsikring. Det er en biotop med sin egen balance, som kan styres i et vist omfang ved at ændre vandtilledning, afløb- og lysforhold. Søer er omfattet af Naturbeskyttelsesloven."

Det kræver dispensation fra naturbeskyttelsesloven, hvis man foretager indgreb i § 3 arealer, der ændrer deres tilstand. Oprensninger og omfattende fældninger samt nyplantninger er alle indgreb, der kræver dispensation. Kommunen har umiddelbart ikke gode erfaringer med at der oprenses slam fra søer, hvis de har modtaget vand fra vejarealerne. Slammet indeholder miljøfremmede stoffer i koncentrationer, som vil kræve at slammet bortkøres til deponi. Det er meget bekosteligt. Kommunen ser sjældent en markant forbedring af sådannes søers vandkvalitet, idet de fortsat modtager vand fra overfladearealer og veje.

Storedam

Hegning af vådområder som Søparkens er ikke lovpligtig, men det er op til grundejerforeningen om man synes at hegnene er så uskønne, at de bør fjernes og måske erstattes af beplantning og eventuelt lave, men mere naturprægede hegn, der kan bløde formen op. Der er også et udvalg af lavere, fugttålende buske, der vil kunne anvendes til maskering af hegnet. Det vil derfor kunne lade sig gøre at plante en randplantning, der ikke afskærer beboerne fra udsigt til vandet og som om nødvendigt kan forsynes med et lavt, indre hegn.

Storedam

Storedam på nordsiden af Kovangen er den største af områdets tre vandhuller. Det har desværre en meget uheldig form og ligger så tæt omgivet af veje, at der ikke er ret meget at gøre ved formen uden at indskrænke vandoverfladen. Yderligere er det hegnet af et meget uskønt og meget synligt trådhegn, der er med til at understrege søens unaturlige og meget firkantede form. Nok den eneste mulighed for at mildne på søens uheldige form vil være, at man den dag, det måtte blive nødvendigt at oprense søen, undlader at oprense hjørnerne og derved bruger oprensningen til at blødgøre formen, så den på den måde nærmer sig et mere naturligt udtryk.

Lilledam

Lilledam

Lilledam på sydsiden af Kovangen er et væsentligt mindre vandhul, der er næsten helt omkranset af høj vegetation: Pil, birk, hassel, selvsåede, stedsegrønne gedeblad (Lonicera henryi) og vilde roser (sandsynligvis Rosa carolina). Vandhullet er nærmest usynligt udefra.

Pilene har tidligere været skåret tilbage, men er i dag oppe i fuld højde igen. Den høje og kraftige vegetation er med til at gøre, at vandhullet er meget mørkt og koldt. Træernes blade fylder vandhullet, omsætningen af dem opbruger ilten i vandet og giver dårlige muligheder for dyrelivet. Skyggen fra den meget vegetation er også med til at gøre vandhullet koldt og uindbydende. Også her er vandhullet indhegnet af et trådhegn, der dog er væsentligt mere diskret end hegnet omkring Storedam og er delvist skjult af beplantningen.

Her vil det være oplagt snart at iværksætte et større renoveringsprojekt, dels bestående af en rydning af hovedparten af de eksisterende større træer, nedskæring af buske med henblik på foryngelse og dels oprensning af selve vandhullet. Projektet kræver tilladelse fra kommunen, idet oprensning af vandhuller og andre større plejeindgreb kræver normalt en tilladelse efter naturbeskyttelsesloven. Rydning af træer og anden opvækst ved håndkraft kræver derimod ikke tilladelse. Derfor skulle det kun være selve oprensningen, der ville behøve at kræve fremmed entreprenør.

Denne oprensning bør af hensyn til dyrelivet i vandhullet finde sted i perioden fra 1. oktober til 1. marts. Om nødvendigt kan vandhullet tømmes for vand med pumpe inden oprensningen. Restaureringen foregår bedst med en gravemaskine, som kan gå grundigt til værks. Blødt dynd fra bunden skal graves op og fjernes, da det kan indeholde store mængder næringsstoffer. Rodstængler fra tætte bevoksninger af dunhammer, tagrør og pindsvineknop bør ligeledes fjernes.

Pytten

Pytten

Pytten ved hjørnet af Kovangen og Vej 500 er det mindste af bebyggelsens vandhuller. Også denne er ganske tilgroet, om end ikke i helt samme grad som Lilledam. Selv om vandhullet ofte tørrer ud om sommeren kan det dog godt være værdifuldt for dyrelivet. Det er også muligt, at Pytten vil holde vand længere, hvis det store pilekrat fældes.
Der kan muligvis leve salamandere i Pytten. Dette vil være nærliggende, idet den lille vandsalamander findes i 40-60 % af alle vandhuller på god jord. Den store vandsalamander er ligeledes almindelig i hele landet og er omfattet af EF-habitatdirektivet.

"Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter".
Direktivets primære sigte er at bidrage til sikring af den biologiske mangfoldighed gennem bevarelse af naturtyper (habitater) samt plante- og dyrearter af betydning for fællesskabet inden for medlemsstaternes områder.

Habitatarter.dk

Pytten er hegnet af samme type hegn som Lilledam, men noget mere forfaldent og synligt, da der ikke optræder nogen buskvegetation på ydersiden af hegnet. I forbindelse med en eventuel kommende oprensning, vil det være nærliggende også her at begrænse kraftig vegetation til kun at optræde på nordsiden af vandhullet og sikre at et eventuelt kommende hegn bliver placeret så usynligt som muligt.

Mose

Mose

Fredensborg Søpark rummer foruden de tre vandhuller en større mose på Søengen og 2 mindre moser i forbindelse med Æbleskoven og nederst i græsningsfolden. Vandhullerne og mosen på Søengen er omfattet af naturbeskyttelseslovens §3, mens de 2 mindre moser ikke opfylder størrelseskravet for at være omfattet af naturbeskyttelseslovens §3. Det kræver dispensation fra naturbeskyttelsesloven, hvis man foretager indgreb i §3 arealer, der ændrer deres tilstand. Det drejer sig bl.a. om indplantning af nye planter.

"Mosen er et plantesamfund i ferskvand. Grundvandstanden er høj, og jordbunden består ofte af tørv. Moser findes primært i det åbne land, men består også i parker, bolig- og erhvervsområder og på kirkegårde. Mosebegrebet omfatter højmoser og kær. Næringstilførsel og sænkning af grundvandsstanden øger mosens tilgroning. Plejen sigter på rydning af tilgroning. Moser er omfattet af Naturbeskyttelsesloven."

Mosen i bunden af Søengen er meget fugtig, da der iflg. kortet ikke er noget afløb mod nord. Området er ganske tilgroet, primært med gråpil og andre selvsående træer som birk og ahorn. Hvis karakteren mose skal bevares, så området ikke gror til og kommer til at minde om andre arealer i Søparken, vil det være nødvendigt at foretage en rydning med henblik på kun at bevare gråpilen. En sådan rydning af selvsået opvækst er tilladt og vil kunne medvirke til en øget urteagtig variation i området

Vådområdet ved æbleskoven er præget af stående vand i hele vinterhalvåret og meget fugtig bund i resten. Her er vegetationen ligeledes præget af overvejende gråpil, med en større gruppe poppel, der virker meget grov i forhold til områdets karakter. Denne bør ryddes. Igen ville det være oplagt gennem lysning af bevoksningen at skabe bedre muligheder for variation med hensyn til mose/skovbundsfloraen. Her kan både være tale om hjemmehørende i moseområderne og indførte arter ved vandhullerne inde i bebyggelsen, der i forvejen er præget af haveplanter.

Planteliste, hjemmehørende

- *Achillea ptarmica, nyserøllike*
- *Ajuga reptans, krybende læbeløs*
- *Caltha palustris, engkabbeleje*
- *Cardamine pratensis, engkarse*
- *Dryopteris filix-mas, mangeløv*
- *Eupatorium cannabinum, hjortetrøst*
- *Filipendula ulmaria, mjødurt*
- *Geum rivale, engnellikerod*
- *Glechoma hederacea, korsknap*
- *Iris pseudoacorus, gule iris*
- *Lychnis flos-cuculi, trævlekrone*
- *Lythrum salicaria, kattehale*
- *Matteuccia struthiopteris, strudsvinge*
- *Mentha aquatica, vandmynte*
- *Myosotis palustris, engforglemmigej*
- *Osmunda regalis, kongebregne*
- *Silene dioica, dagpragtstjerne*
- *Valeriana officinalis, lægebaldrian*

Osmunda regalis

Eupatorium cannabinum

Caltha palustris

Valeriana officinalis

STENDIGER

Sten- og jorddiger er ikke omfattet af Kvalitetsbeskrivelse for drift af grønne områder, men optræder i Fredensborg Søpark, primært som grænse ind til slotshaven De er beskyttede af Museumslovens §29a, fordi de vidner om Danmarks administrative inddeling og landbrugets historie, om driften i marken, beskatnings- og ejerforhold. Digerne er også vigtige levesteder og spredningsveje for dyr og planter og bidrager til et afvekslende landskab.

Stendiger som Søparkens langs Waages Passage er definerede som to rækker marksten med jordfyld imellem og afdækket med græstørv. Langs skoven ind mod slottet er desuden halvsidige diger med jordvold mod slottet. Digerne holdes naturligt sammen af planternes rodsystemer, hvorfor behandlingen af disse skal ske med forsigtighed.

LITTERATUR

- Kvalitetsbeskrivelse for drift af grønne områder, Forskningscentret for skov og landskab.
- Vejledning om beskyttede sten- og jorddiger, Kulturarvsstyrelsen 2009
- Danmarks flora efter voksested, I. Giversen m.fl. Gyldendal 2012
- Dansk flora, S. Frederiksen m.fl., Gyldendal,2006
- Naturnær skovdrift, J. Bo Larsen 2005
- Wildlife of a garden, Jennifer Owen, RHS 2010

Billedliste

- Verner Thomsen: Forside, s. 5, s. 6 ø, s. 9 ø, s. 13 n, s. 15 , s. 18, s. 20, s. 22 ø, s. 23 ø, s. 24, s. 25 ø
- Øvrige billeder: Jane Schul
- Kortmateriale: Fredningsstyrelsen s. 2.
- Øvrige kort Schul landskabsarkitekter, www.schul.dk